

Anna Weissbrot-Koziarska  
Uniwersytet Opolski

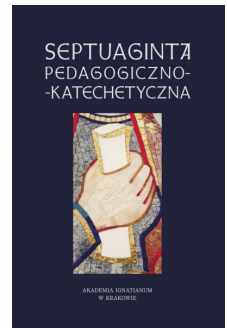
# Na styku pedagogiki i katechetyki

At the Interface between Pedagogy and Catechetics

*Septuaginta pedagogiczno-katechetyczna.*

*Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi  
Zbigniewowi Markowi SJ w siedemdziesiątą rocznicę urodzin,  
red. Anna Walulik CSFN, Janusz Mółka SJ, Akademia  
Ignatianum w Krakowie, Kraków 2017, ss. 775*

Z pewnym niepokojem, ale też nieukrywaną radością zapoznałam się z księgą jubileuszową dedykowaną Szacownemu Księdzu Profesorowi Zbigniewowi Markowi SJ, pod redakcją naukową Anny Walulik CSFN i Janusza Mółki SJ. I choć wielość zadań, które stają przede mną każdego dnia, jest nierozzerwalnie połączona z wiarą w Boga, to jednak mam świadomość, że moja wiedza na poruszany temat wymaga pogłębienia. Dlatego z przyjemnością przeczytałam umieszczone w księdze artykuły, których treść jest uzupełnieniem luki w badaniach na temat wychowania do wiary wskazującego na konieczność przyswojenia przez ludzi określonych wartości. Ponadto autorzy artykułów próbują doprecyzować cele katechezy, aby zbliżyć podejście metodologiczne z refleksyjnym na tematy wychowania w wierze i wychowania do wiary.



SPI Vol. 21, 2018/1  
ISSN 2450-5358  
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

Recenzowaną pracę oceniam jako wartościową pod względem poznawczym. Celowość wydania tej pozycji wiąże się z przekonaniem o wartości merytorycznej i dydaktycznej prezentowanych treści. Książek podnoszących problematykę oparcia procesu wychowania jednostek, rodzin, szerszej społeczności na wierze w Boga i nauce Kościoła katolickiego jest stosunkowo niewiele. Zmiany, jakie dokonują się każdego dnia w związku z intensywną globalizacją, informatyzacją i urbanizacją, zmuszają środowiska naukowe do ciągłego uaktualniania treści dotyczących tej problematyki. Ta publikacja jest zatem odpowiedzią na nieustanne zapotrzebowanie naukowców, pracowników wielu instytucji, w tym szczególnie katechetów, pedagogów, terapeutów rodzinnych czy wreszcie samych rodziców odpowiedzialnych za wychowanie młodych pokoleń często zagubionych w realiach współczesnej rzeczywistości. Dzisiejszy świat często wydaje się obcy, a nawet wrogi wobec wiary i nauki Kościoła. Stąd zawarte w recenzowanej księdze artykuły mogą być pomocne w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: „co to znaczy żyć w wierze?” Wychowanie jest nieodłącznym elementem funkcjonowania człowieka. W swojej istocie powinno się ono opierać na właściwych zasadach i powinno mieć solidne fundamenty. Dla chrześcijanina ma ono podłoże w nauce Kościoła katolickiego. Ma swoje miejsce w rodzinie, kościele i szkole. Przedstawione w publikacji artykuły zawierają cenne wskazówki na temat wychowania do wiary, zarówno natury poznawczej, merytorycznej, jak i metodycznej.

Autorzy zebranych artykułów kompetentnie poruszają się w problematyce z zakresu wiary i wychowania, zarówno w odniesieniu do jednostek, jak i grup społecznych, relacji w nich panujących oraz sposobów włączania wiary w procesy wychowania na różnych etapach życia człowieka. Punktem odniesienia publikowanych rozważań uczynili wychowanie, rozumiane jako świadoma działalność społeczna oparta na relacji wychowawcy z wychowankiem, dokonująca się w perspektywie poznania i wiary w Boga. Autorzy artykułów przedstawiają w sposób jasny i właściwy zagadnienia, które są istotne w kształtowaniu stosunku człowieka do świata i ludzi, jego przekonań i postaw oraz deklarowanych i przestrzeganych systemów wartości, których fundamentem jest nauka Kościoła katolickiego.

Oprócz walorów poznawczych, z których za najważniejsze uważam podkreślenie roli katechezy w kształtowaniu prawidłowych relacji międzyludzkich oraz rozwoju indywidualnego i zbiorowego

społeczeństwa, przypisuję pracy także wartość dydaktyczną. Wielu autorów na podstawie analiz przeprowadzonych badań wskazuje na konieczność wzmocnienia i właściwego umocowania nauczania katechetycznego w szkolnej edukacji.

Recenzowana praca została podzielona na sześć tematycznych części, które są ze sobą kompatybilne, łącząc w sposób logiczny treści wokół tematyki wychowania i nierozzerwalnie połączonej z nim wiary w Boga.

Część pierwsza, zatytułowana *Wiara i wychowanie*. O Księdzu Profesorze Zbigniewie Marku, jest wspomnieniem o Jubilate. Jej lektura pozwala zapoznać się bliżej z jego biografią i rozlicznymi dokonaniem. Jak wskazują autorzy zamieszczonych w niej tekstów, Książ Profesor w całym swoim życiu dążył do pełniejszego rozumienia Boga, określenia miejsca katechezy i jej znaczenia w procesie wychowania zarówno jednostek, jak i społeczeństwa. Autorzy tej części podkreślają wiele wspaniałych Jego cech osobowościowych: konsekwencję, pracowitość, odpowiedzialność, oddanie... Jednak najbardziej widoczne dla nich jest umiejętne połączenie powołania jezuickiego z działalnością naukową. Jedno i drugie wymaga ogromnego nakładu energii, sumienności i całkowitego poświęcenia. Jednak Jubilat doskonale sobie z tym poradził, mimo trudnych czasów, w które coraz śmielej i szerzej wkracza ateizacja połączona z dyskryminacją jednostek i rodzin wierzących. Stąd konieczność wprowadzania w szersze kręgi społeczne edukacji katechetycznej łączącej tolerancję dla odmienności z poszanowaniem religii i życia tych, którzy ją wybrali. Zawarte w tej części artykuły ujawniają indywidualne cechy Księdza Profesora, spośród których wyróżnia się **WDZIĘCZNOŚĆ**, w odniesieniu tak do samego Boga, jak i do człowieka, oraz **PRZYJAŹŃ**, będącą wektorem ścieżki Jego życia. Artykuły zawarte w części pierwszej stanowią doskonałe kompendium wiedzy na temat wychowania, którego zasadniczym celem jest zbliżenie się do Boga. Pomocna w tej drodze jest i będzie teologia edukacji, łącząca naukę o wychowaniu z religią. Wszystkie teksty tej części są wartościowe i dobrze opracowane.

Część drugą pt. *Aspekty metodologiczne badań nad wychowaniem* łączy pojęcie wychowania inspirowanego pedagogiką rozwoju człowieka. Artykuł Mariana Nowaka jest doskonałą interpretacją łączenia tez różnych dyscyplin i subdyscyplin naukowych z metodologią poznania rozumowego w celu lepszego rozumienia „ducha”. Autor wskazuje na konieczność interdyscyplinarnego podejścia

w kierunku poszukiwania właściwych metod działania praktycznego dla celów wychowania chrześcijańskiego. Szczególnie podkreśla znaczącą rolę pedagogiki jako nauki w konstruowaniu myśli katechetycznej oraz roli religii i religijności w doskonaleniu metod oddziaływania wychowawczego na jednostkę, rodzinę, społeczeństwo. Kolejny artykuł Celiny Kisiel-Dorohinickiej i Iwony Paślawskiej-Smęder stanowi próbę naukowej interpretacji ludzkiego doświadczania wiary w Boga. Doskonale wpisuje się w narrację tej części książki. Następne artykuły, autorstwa Barbary Surmy, Krzysztofa Biela oraz Miłosza Mółki również wskazują na konieczność włączania osiągnięć badawczych jednych dyscyplin do drugich. Autorzy koncentrują się na narracji, jako metodzie badań jakościowych, która zyskuje coraz większą rolę w naukach o wychowaniu. Artykuł Anny Piestrzyńskiej i Anny Walulik jest doskonałym uzasadnieniem dla zastosowania narracji w analizach procesów wychowania. Autorki poruszają bardzo trudny temat, jakim są relacje między dziadkami a niepełnosprawnymi wnukami.

Część trzecia pt. *Wychowanie dla rozwoju człowieka* koncentruje się wokół rozważań na temat roli wychowania w rozwoju człowieka. Artykuł Ewy Gurby i Krzysztofa Gurby podejmuje kwestię kształtowania własnej tożsamości przez badanych studentów w przestrzeni internetowej. Autorzy na podstawie przeprowadzonych analiz wskazują na szanse i zagrożenia, jakie stwarza Internet w procesie kształtowania różnych systemów wartości. To bardzo interesująca interpretacja. Z kolei Andrzej M. de Tchorzewski porusza problematykę samowychowania jako integralnej części wychowania uwarunkowanego celem i środkami działań pedagogicznych. To bardzo dobry tekst łączący teoretyczną refleksję z empirycznymi badaniami nad samowychowaniem. Natomiast Ewa Dybowska i Waław Królikowski charakteryzują pedagogikę ignacjańską, podkreślając jej wartość i znaczenie w procesie wychowania jednostek, ze szczególnym uwzględnieniem ich duchowości. Opisany model duchowych ćwiczeń może stanowić wartościowy element pracy wychowawczej.

Maria Szymańska i Sebastian Szymański w swoich rozważaniach koncentrują się na postawie twórczej jednostki jako koła napędowego w podejmowaniu działań w pracy nad samym sobą. Na szczególną uwagę zasługuje analiza postawy twórczej w oparciu o biografię Wojciecha Kilara, w której autorzy pokazują, jak twórczość ułatwia realizację powołania człowieka do właściwego postrzegania siebie, drugiego

człowieka i Boga. To bardzo wartościowy tekst. Z kolei Norbert G. Pi-kuła i Joanna M. Łukasik koncentrują swoje rozważania wokół kwestii konieczności edukacji jednostki do sensu życia, jako podstawowej potrzeby człowieka. Zdaniem autorów, jest to jeden z istotniejszych elementów rozumienia siebie i otaczającej rzeczywistości. To dobry tekst. Kolejny artykuł Edyty Szyszki, Janusza Krysztofika i Marioli A. Bach zawiera bardzo cenne treści dotyczące strategii radzenia sobie z doznaną krzywdą. Autorzy dokonali analizy zebranego materiału informacyjnego w oparciu o narzędzie Eufrozyny Gruszeckiej, wskazując na zależności między traumatycznym doświadczeniem krzywdy a sposobami radzenia sobie z nią na każdym etapie swojego życia. Artykuł Bogdana Stańkowskiego prezentuje wartościowy model wychowania resocjalizującego w oparciu o wartości salezjańskie. Renata Jasnos w swoim tekście dokonuje bardzo interesującej interpretacji przekazów biblijnych, wskazując na bogactwo poruszanej tematyki, form wyrazu i uniwersalność. Krystyna Zabawa interpretuje „Legendy Chrystusowe”, podkreślając ogromne znaczenie zawartych w nich pewnych pojęć, które absolutnie odgrywają dziś znaczącą rolę w procesach kształtowania jednostkowego i społecznego systemu wartości.

Część czwarta pt. Szanse i zagrożenia wychowania i kształcenia zawiera artykuły, w których autorzy starają się przybliżyć czytelnikom szanse i zagrożenia wynikające z realizacji zadań z zakresu kształcenia i wychowania. Jednym z istotnych zagrożeń jest pominięcie w tych procesach odniesienia do chrześcijańskich korzeni Europy, co osłabia procesy kształtowania jednostkowej i narodowej tożsamości, o czym piszą w swoim artykule Paweł Kaźmierczak i Marcin Kaźmierczak. Artykuł Bogusława Milerskiego porusza istotne dla procesów wychowania w szkole kwestie normatywności kształcenia. Szczególnie akcentuje indoktrynację i neutralizację edukacji jako formy manipulacji pedagogicznej zagrażające prawidłowemu kształtowaniu systemów wartości u dzieci i młodzieży. Z kolei Tadeusz Nosek w swoich rozważaniach zwraca uwagę na ludzkie pragnienie poznania prawdy, które możliwe jest w procesie katechizacji i zaufania Bogu, nadając kierunek kształtowania systemów wychowania. Szanse na prawidłowe wychowanie poprzez uczestnictwo w wartościach i ich urzeczywistnianie dostrzega w swoim artykule Stanisław Chrobak, wskazując na nadzieję i przebaczenie jako wartości osobowe. Kwestię przebaczenia, jako nieodłącznego elementu systemu

wartości, porusza także Jarosław Horowski. To bardzo cenne artykuły. Z kolei Alina Rynio podkreśla istotę wychowania w duchu chrześcijańskim zarówno w domu, kościele, jak i w szkole. Autorka akcentuje przy tym ogromną rolę środowisk wychowawczych i samych wychowawców, którzy aktualnie tracą na autorytecie. Kwestie wychowania w Kościele stanowią także trzon rozważań kolejnego artykułu, którego autorem jest Kazimierz Misiaszek. Autor podkreśla znaczenie wartości, jakie niesie ze sobą wychowanie w duchu chrześcijańskim.

Artykuł Józefa Bremera i Janusza Mólki traktuje o wspomaganiu procesów edukacji poprzez wykorzystanie potencjału mózgu jednostki. Autorzy analizują dotychczasowe wyniki badań z wykorzystaniem osiągnięć neuropedagogiki w kształceniu dzieci z trudnościami w nauce czytania i pisania, wskazując zarówno na pozytywne, jak i negatywne skutki jej zastosowania w praktyce. Natomiast Artur Wolanin porusza bardzo aktualne kwestie związane z kształceniem na poziomie wyższym, które powinno opierać się na strategii internacjonalizacji, czyli międzynarodowej aktywności. Artykuł Krystyny Chałas to bardzo wartościowy tekst, w którym autorka słusznie podkreśla znaczenie wzoru osobowego w edukacji aksjologicznej. W kolejnym artykule Józef Binnebesel i Grzegorz Godawa poruszają bardzo trudny temat, jakim jest „wychowanie do umierania”. Autorzy koncentrują swoje rozważania wokół treści wybitnych edukatorów tanatopedagogiki, wskazując na istotę rozumienia śmierci przez człowieka. Z kolei Rafał Bednarczyk i Ryszard Czekalski podnoszą kwestię odniesienia się prymasa Stefana Wyszyńskiego do usunięcia religii ze szkół publicznych w 1961 roku. Autorzy pokazują jak ta decyzja zmieniła kierunek wychowania młodych ludzi, wskazując na niepokoje z tym związane w myśli kardynała. Tę część zamyka artykuł Anny Królikowskiej i Ewy Miśkowiec, które przedstawiają swoistą aporię mistrz – funkcjonariusz jako napięcie pomiędzy „stawianiem się sobą” a „formowaniem na kształt...”.

W części piątej pt. *Wychowanie w rodzinie* znalazły się artykuły podejmujące kwestie związane z wychowaniem w rodzinie będącej podstawowym środowiskiem edukacji wszystkich jej członków. Anna Błasiak i Anna Chmura, autorki pierwszego artykułu, poruszają ważną w wychowaniu kwestię życia codziennego jako najważniejszego elementu ludzkiego poznania i działania, szczególnie istotnego w przestrzeni życia rodzinnego. Artykuł Janusza Mastalskiego stanowi przekaz ostrzegawczy dotyczący zagrożeń globalnych, które nie pozostają

bez wpływu na procesy wychowawcze w rodzinie. Powołując się na słowa Jubilata, któremu dedykowana jest księga, podkreśla znaczenie religii dla prawidłowego kształtowania osobowości jednostek i całych rodzin, rozumianych jako systemy wzajemnie ze sobą powiązanych osób. Z kolei Anna Zellma i Wojśław Czupryński zwracają uwagę na procesy wychowania młodych ludzi, ale w odniesieniu do szybko zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej, co – zdaniem autorów – w znaczący sposób zmienia styl życia rodzin, kształtując inny porządek aksjologiczny, w którym Bóg określany jest jako „ciało obce”. Artykuł zwraca uwagę na ogrom zagrożeń, jakie mogą z tego faktu wynikać. Z kolei artykuł Andrzeja Potockiego jest analizą opinii publicznej w kwestii *in vitro*, skonfrontowaną z jednoznacznym stanowiskiem Kościoła. Na szczególną uwagę zasługują wnioski, które autor wyciągnął na koniec swoich rozważań, słusznie dostrzegając potrzebę wychowania do właściwego rozumienia tych delikatnych z moralnego punktu widzenia kwestii. Natomiast Andrzej Grudziński i Magdalena Madej-Babula prowadzą rozważania na temat znaczenia prawidłowego żywienia osób starszych. Kolejny artykuł autorstwa Marzeny Chrost jest oparty na analizach wyników badań własnych, w których autorka charakteryzuje poziom kompetencji społecznych jedynaków. Z kolei Grzegorz Polok wskazuje w swoim tekście na istotne znaczenie w wychowaniu młodzieży ośrodków duszpasterskich, gdzie głównie zainteresowanie i wsparcie otrzymują jednostki, które z różnych powodów znalazły się na marginesie życia społecznego. Trudno sprzeciwić się autorowi, że włączenie do ich życia wiary w Bożą miłość stanowi ważny czynnik kształtowania ich obrazu rzeczywistości.

Ostatnia, szósta część recenzowanej książki, pt. *Wychowanie w wierze i do wiary*, zawiera treści dotyczące wychowania człowieka w wierze i do wiary. Rozpoczyna się artykułem biskupa Antoniego Długosza, który wskazuje na najważniejsze zadania związane z posługiwaniem się językiem ewangelicznym w procesach formowania prawidłowych postaw u dzieci. Podkreśla on istotę języka w profetycznej misji Kościoła katolickiego. W kolejnym artykule Jan Kochel i Radosław Chałupniak, odwołując się do myśli ostatnich papieży, wskazują na liczne błędy obecne w różnych nurtach współczesnej antropologii. Wskazują na kryzysy współczesnego antropocentryzmu, który może doprowadzić do odczłowieczenia człowieka, redukując go do istoty jedynie konsumpcyjnej, zacieśniając jego postrzeganie

tylko do wymiaru biologicznego. Może to w konsekwencji prowadzić do ateizmu wykluczającego istnienie sfery duchowej i możliwości tworzenia relacji z Bogiem, ateizmu koncentrującego się jedynie na kształtowaniu horyzontalnie rozumianych relacji społecznych bez żadnego odniesienia do transcendencji. Autorzy podkreślają znaczenie wychowania w duchu antropologii pedagogicznej, w którym musi mieć swoje miejsce katolicka teologia moralna. Z kolei biskup Wojciech Osiał w swoich rozważaniach podkreśla rolę katechizmu i jego narzędzia – katechezy – w procesie formacji wiary. Autor podkreśla konieczność zachowania tożsamości katechezy w kontekście współczesnych osiągnięć antropologii i pedagogiki.

Interesujące są tezy Stanisława Kulpaczyńskiego dotyczące kwestii odnoszenia się w wychowaniu do katechizmowego nauczania o aniołach, co pozwala na pełniejsze poznanie zbawczych planów Boga wobec wszelkich stworzeń. Analizując badania własne na temat wiedzy o aniołach wśród badanych uczniów, autor pokazał, że istnieje konieczność pogłębienia treści z zakresu angelologii. Natomiast Marian Zajac podkreśla znaczenie *Katechizmu Kościoła katolickiego* jako narzędzia w komunikacji eklezjalnej. Autor wskazuje na przemiany, jakie miały miejsce w historii katolickiego nauczania, zwracając przy tym uwagę na konieczność religijnego ożywienia na wszystkich etapach akomodacji *Katechizmu Kościoła katolickiego* do realiów wspólnoty Kościoła w Polsce. W kolejnym artykule Andrzej Offmański podkreśla rolę katechumenatu pochrzcielnego w nauczaniu religii w szkołach, wskazując przy tym, że jest on jedną z form kształtowania umiejętności autentycznego spotkania młodych ludzi z Bogiem.

Artykuł autorstwa Pawła Mąkosy jest opisem jednego z najtrudniejszych momentów w pracy Kościoła, jakim jest prawidłowe przygotowanie młodych ludzi do dojrzałego i świadomego przyjęcia sakramentu bierzmowania. Autor zwraca uwagę na konieczność zmian w tym zakresie, proponując nowe ujęcie nauczania treści związanych z umacnianiem wiary u młodych ludzi. Podkreślając rolę katechezy w kształtowaniu prawidłowych postaw jednostek, Piotr Tomasiak porusza inną ważną kwestię w nauczaniu Kościoła, jaką jest problematyka miłosierdzia. Autor, wychodząc od prawdy o miłosierdziu Bożym, wskazuje na nie jako na ewangeliczną motywację w czynieniu miłosierdzia. Prowadzenie dyskusji na ten temat winno znajdować swoje odzwierciedlenie we współczesnej katechezie. Z kolei Halina



Wrońska podkreśla rolę katechezy w wychowaniu młodych ludzi jako czynnika kształtującego relacje między ludźmi z poszanowaniem godności jednostki jako elementu *constans* działań wspólnotowych. Natomiast Marek Korgul i Jarosław Kowalczyk zwracają uwagę na prawidłowość konstruowania podręczników do nauczania katechezy ograniczających dowolność interpretowania treści katechetycznych, uwzględniających tak oczekiwania uczących, jak i nauczanych.

Poczytuję sobie za zaszczyt możliwość wglębnienia się w treść recenzowanych artykułów. Nie jest łatwo mierzyć się z tekstami wybitnych naukowców, a takich zgromadzili we wspólnym dziele redaktorzy książki. Zauważam przy tym, choć nie było mi dane osobiście poznać szanownego Jubilata, że otacza go grono prawdziwych reformatorów nauki i zarazem przyjaciół. Recenzowana księga jubileuszowa wnosi wiele nowych treści do różnych dyscyplin i subdyscyplin naukowych. Doskonale posegregowane artykuły, połączone tematycznie i treściowo, łączą ze sobą interdyscyplinarne podejście do wielu poruszanych w nich kwestii. Jestem przekonana, że wiele osób sięgnie po tę książkę z zainteresowaniem. Będą to nie tylko katecheci, pedagodzy, wychowawcy, terapeuci rodzinni czy sami rodzice, ale także studenci i osoby zainteresowane mechanizmami prawidłowego wychowania człowieka i społeczeństwa w zgodzie z nauką Kościoła katolickiego. Autorzy recenzowanej publikacji odkrywają nowe sytuacje i obszary dla prawidłowego doboru metod, technik, narzędzi i sposobów wychowania oraz funkcjonowania rodziny, nie tylko w odniesieniu do życia jej członków, ale także do przestrzeni i miejsc kształtowania tożsamości każdego z nich w oparciu o wiarę.

I wreszcie na koniec: rekomenduję Szanownym Czytelnikom książkę jubileuszową dedykowaną Księdzu Profesorowi Zbigniewowi Markowi w 70. rocznicę urodzin z najlepszymi życzeniami dla Jubilata. Uważam ją za wartościową i przydatną dla wielu środowisk, którym zależy na wychowaniu ludzi w wierze i wychowania ich do wiary.

## ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr hab. Anna Weissbrot-Koziarska, prof. UO  
 Uniwersytet Opolski  
 Instytut Nauk Pedagogicznych  
 e-mail: awk@uni.opole.pl